

2015 İGR

Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi (EUİGE)

Sıkça Sorulan Sorular

Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksinin amacı nedir?

İGE üç temel boyutta insani gelişmeye ilişkin kazanımların ulusal ortalamasını temsil eder. Bu üç boyut; uzun ve sağlıklı yaşam, bilgi ve insana yakışır bir yaşam standardıdır. Bütün ortalama göstergelerde olduğu gibi İGE de aynı ülke nüfusunun insani gelişme alanındaki eşitsizliklerini gizler. Kazanımlar açısından dağılımları farklı olan iki ülke aynı ortalama İGE değerine sahip olabilir.

Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi (EUİGE) bir ülkenin yalnızca sağlık, eğitim ve gelir alanlarındaki ortalama kazanımlarını dikkate almakla kalmaz, aynı zamanda her bir boyutun eşitsizlik düzeyini ortalamadan “çıkarmak” yoluyla bu kazanımların nüfusta nasıl bir dağılım gösterdiğini de değerlendirir.

EUİGE nasıl hesaplanır?

Bu yaklaşım Foster, Lopez-Calva ve Szekely (2005) tarafından önerilen ve Atkinson'ın (1970) eşitsizlik ölçümü ailesinden yararlanılan, dağılıma duyarlı bir kompozit göstergeler sınıfını temel alır. Eşitsizliğe göre yeniden düzenlenmiş boyut göstergelerinin geometrik ortalaması biçiminde hesaplanır. Her bir boyuttaki eşitsizlik, her toplumda eşitsizliğe karşı belirli bir düzeyde hoşnutsuzluk olduğu varsayımına dayanan Atkinson eşitsizlik ölçümü ile yordandır. Ayrıntılar için [Alkire ve Foster](#) (2010) ve Teknik Not 2'ye bakınız.

Doğumda yaşam süresi beklentisi dağılımındaki eşitsizlik nasıl değerlendirilir?

Yaşam süresi beklentisi verileri birikimli göstergeler olduğu için EUİGE'nin en zor yönünü oluşturur. Ancak eşitsizlik tahminleri kısaltılmış yaşam tablolarındaki verileri (beş yıllık yaş gruplarıyla) yapılabilir ve ölümlerdeki – bazı insanlar bir yaştan altında hayatlarını kaybederlerken bazıları 75 yaşında ve daha üstü yaşlarda vefat edebilirler – mevcut eşitsizliği yansıtır. Bu tahminlerin kalitesi yaşam tablolarındaki verilerin kalitesine bağlıdır.

Eğitimdeki eşitsizlik nasıl hesaplanır?

Eğitim boyutundaki eşitsizlik, ulusal olarak temsil niteliği gösteren hane araştırmalarından alınan verilerle yetişkin nüfusun eğitim süresindeki eşitsizlik temel alınarak hesaplanır.

Çocukların beklenen okula devam sürelerinin dâhil edilmesi sonuçları değiştirir mi?

Beklenen okula devam süreleri birikimli bir ölçümdür ve dağılımındaki eşitsizlik hâlihazırdaki okul kayıt oranlarına yansır. Şüphesiz, bu iki dağılımın eşitsizlik düzeylerinde farklılıklar vardır – yetişkin nüfusun okula gitme (eğitim görme) süresi ve okul çağındaki nüfusun beklenen okula devam süreleri düşünüldüğünde, okul çağındaki nüfusun beklenen okula devam sürelerinin dağılımındaki eşitsizlik daha düşüktür. Dolayısıyla, beklenen okula devam süreleri eklendiğinde, İGE dağılımındaki genel eşitsizliğin azalacağı yorumunda bulunulabilir.

Okul sistemlerindeki farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda, farklı ülkelerdeki yetişkin nüfusun okula gitme süresi dağılımına ilişkin tahmini eşitsizlikler karşılaştırılabilir mi?

Yetişkinler için eğitim süresi çıkarımı çoğunlukla ulaşılabilecek en yüksek eğitim düzeyi üzerinden yapılır. UNESCO'nun ülkelere ilişkin, her bir düzey için gereken beklenen okula devam süresi bilgisi kullanılarak en yüksek eğitim süresi yıllara dönüştürülür. İlk, orta ve çoğu lise sonrası düzey eğitimin süresi az çok standartlaştırılmış olmakla birlikte, lisans üstü eğitim – yüksek lisans ve doktora çalışmaları – ülkeler arasında farklılık gösterir. Ancak İGE eğitim bileşenlerindeki eşitsizliği değerlendirmek için kullanılan Atkinson eşitsizlik ölçümü dağılımın üst bölümündeki farklılıklara daha az duyarlıdır.

EUİGE'nin hesaplanmasında kullanılan veri kaynakları nelerdir?

EUİGE, gelir/tüketim verileri ile genel uluslararası standartlarla uyumlaştırılmış ulusal hane araştırmalarından elde edilen mikro verileri içeren, kamuya açık, büyük veri tabanlarından alınan okula gitme süresini temel alır. Uluslararası standartlarda kullanılanlar: Eurostat'ın Gelir ve Yaşam Koşulları ile ilgili AB Araştırması, Lüksemburg Gelir Çalışması, Dünya Bankasının Uluslararası Gelir Veri Tabanı, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Çok Göstergeli Küme Araştırması, ICF Nüfus ve Sağlık Araştırmaları ve Birleşmiş Milletler Üniversitesi'nin Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı. Sağlık boyutundaki eşitsizlikler için Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü'nün kısaltılmış tablolarını kullandık. 2015 EUİGE değerlerini hesaplamada yürütülen araştırmaların listesine <http://hdr.undp.org> adresinden ulaşabilirsiniz.

Bazı ülkeler için gelir boyutundaki eşitsizlik değerlendirmeleri hane halkı tüketimine dayanırken bazı ülkeler için ise gelir dağılımına dayanıyor. Bu eşitsizlikler karşılaştırılabilir nitelikte mi?

Doğaları gereği gelir ve tüketim farklı eşitsizlik düzeylerini ortaya koyarlar; gelir eşitsizliği tüketim eşitsizliğinden daha yüksektir. Gelir “kaynaklara hâkimiyet” kavramına daha doğal bir şekilde karşılık gelir. Tüketim verilerinin gelişmekte olan ülkelerde daha doğru, yüksek değerler sebebiyle daha az asimetrik olduğu ve kaynakların dönüşümünü doğrudan yansıttığı tartışmaya açık olmakla birlikte söylenebilir. Gelir verileri, sıfır ve negatif değerlerin çok sayıda olması nedeniyle teknik güçlükler yaratır. İdeal şartlarda eşitsizlik

tahmininde gelir ya da tüketim verilerinin kullanılması tutarlılık sağlar. Fakat bir ülkeye ilişkin yeterli bilgi sunabilmek için her ikisinin de kullanılması gerekir. Nihai tahminler, verilerin gelir ya da tüketim dağıtımıyla ilgili olmasından çok hafif biçimde etkilenir.

EUİGE, İGE boyutlarındaki bütün eşitsizlikleri kapsar mı?

Hayır. Veri kısıtlılıkları nedeniyle, EUİGE örtüşen bütün eşitsizlikleri kapsamaz – aynı kişinin her üç boyutta da dağılımın alt kısmında olup olmaması durumu. Ayrıca bu sefer beklenen okula devam süresi dağılımı konusundaki eşitsizliği hesaplayamadık, bu nedenle eğitim boyutundaki eşitsizlik yalnızca eğitim süresi dağılımından elde edilmiştir.

Eşitsizliğin en az ve en fazla olduğu ülkeler ve bölgeler hangileridir?

Genellikle düşük insani gelişme grubundaki ülkelerde eşitsizliklerin oranı daha yüksektir ve eşitsizliğe bağlı insani gelişme kayıpları da daha büyüktür. Diğer taraftan çok yüksek insani gelişme kategorisindeki ülkeler insani gelişmede en az düzeyde eşitsizlik yaşarlar.

EUİGE için referans yılı nedir?

EUİGE, 2014 yılını referans yılı alır. 2014'e atıfta bulunan İGE göstergelerini ve 2005-2014 yılları arasında yapılan hane halkı anketleriyle 2010-2015 arası dönemi kapsayan yaşam tablolarını temel alan eşitsizlik ölçümlerini kullanır. Dolayısıyla, mantık İGE göstergelerinin atıfta bulunduğu yılı kullanmak olmuştur.

EUİGE nasıl yorumlanmalı?

İGE, insani gelişme boyutlarındaki ortalama kazanımların bir endeksi olarak görülürken, EUİGE kazanımların toplumdaki insanlar arasında dağılımının açıklandığı insani gelişme düzeyini ölçer. Kazanımlar açısından herhangi bir eşitsizlik olmadığından EUİGE, İGE'ye eşit olacaktır, ancak eşitsizlik arttıkça İGE oranının altına düşer. İGE ve EUİGE arasındaki fark, İGE'nin yüzdesi olarak ifade edilir ve eşitsizliğe bağlı insani gelişmedeki kaybı gösterir.

İnsani Eşitsizlik Katsayısı neyi ölçer?

2014 yılında yayımlanan İGR'de deneysel bir ölçüm yöntemi olarak sunulan İnsani Eşitsizlik Katsayısı sağlık, eğitim ve gelir alanlarında eşitsizliklerin basit bir ortalamasıdır. Bu ortalama, bu boyutlardaki tahmini eşitsizliklerin ağırlıklandırılmamış aritmetik ortalaması ile hesaplanır. Bütün eşitsizlikler benzer büyüklüklerde olduğunda insani eşitsizliğin ve İGE'deki kaybın katsayısı kayda bile alınmayacak derecede değişir, oysa eşitsizlikler büyüklük olarak farklılık gösteriyorsa İGE'deki kayıp insani eşitsizlik katsayısından daha yüksek olma eğilimi gösterir.

EUİGE'nin dezavantajları nelerdir?

EUİGE, İGE boyutlarının dağılımındaki eşitsizlikleri ölçer. Ancak bağlantıya duyarlı değildir, bir başka deyişle eşitsizliklerin örtüştüğü yani aynı kişilerin her dağılımın alt uçlarında kalması durumlarını ortaya koymaz. Ayrıca eğitim ve gelir gibi bazı göstergelerin tek başına değeri sıfır, hatta eksi (gelir açısından) bile olabilir; bunlar pozitif olacak ve sıfır olmayacak biçimde bütün ülkeler için aynı şekilde düzenlenmiştir, bu da dağılımları az da olsa yeniden şekillendirir. Atkinson eşitsizlik ölçümü ise eşitsizliğin boyutu hakkında yaklaşık bir tahmin sunar.

EUİGE'nin politika eylemlerine etkisi nedir?

EUİGE, İGE'nin boyutları ve insani gelişmede yaşanan kayıplar yönünden eşitsizliklere doğrudan bağlantı sunar. Böylece eşitsizliğin azaltılmasına yönelik politikalara bilgi sağlar ve eşitsizliği azaltılmasını hedefleyen çeşitli politika seçeneklerinin etkisinin değerlendirilmesine yardımcı olur.

Bu yöntemin önemli özellikleri nelerdir?

Bu yaklaşımın kilit özelliklerinden bir tanesi "alt grup tutarlılığı"dır. Başka bir deyişle, alt grupların birinde eşitsizliğin azalması ve nüfusun geri kalanında değişmemesi durumunda genel eşitsizlik azalır. Bir diğer önemli özellik, eşitsizliğin önce her bir boyutta, daha sonra boyutlar arasında hesaplanması sonucunda EUİGE'nin elde edilebilmesidir, bu durum farklı kaynaklardan gelen verilerin bir araya getirilmesi yoluyla hesaplanabileceğini gösterir. Dolayısıyla aynı araştırmadan gelen mikro verilere gerek kalmaz.

Gini katsayısı eşitsizlik için yeterli bir ölçüm değil mi? Gini ve EUİGE'nin temeli olan Atkinson eşitsizlik ölçümleri arasındaki fark nedir?

Gini katsayısı gelir, tüketim veya varlıkla ilgili eşitsizlik ölçümü olarak sıklıkla kullanılır. Gini katsayısını İGE dağılımındaki eşitsizliği ölçmek için kullanma girişiminde bulunulmuştur (Hicks, 1998).

Atkinson eşitsizlik ölçüm yönteminin tercih edilmesinin altında yatan üç unsur vardır: (i) alt grup tutarlılığı, (ii) dağılımın en alt kısmındaki eşitsizliğe yönelik hassasiyet ve (iii) ortaya çıkan kompozit Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi'nin hesaplanmasındaki kolaylık ve matematiksel rahatlık.

(i) Alt grup tutarlılığı, alt gruplardan (bölge, etnik grup, vb.) birinde eşitsizlik azalır ve nüfusun geri kalanında değişmezse, genel eşitsizliğin azalması anlamına gelir. Gini katsayısında bu özellik yoktur.

(ii) Gini katsayısı, doğası gereği bütün dağılıma eşit ağırlık verirken, Atkinson eşitsizlik ölçümü dağılımın alt kısmına daha çok ağırlık verir, dolayısıyla çocuk ölümlerini, okuryazar olmamayı ve gelir eşitsizliğini daha ayrıntılı biçimde açıklar.

(iii) Son olarak, Atkinson endeksiyle birlikte İGE'nin geometrik biçimi, eşitsizliğin önce her bir boyutta, daha sonra boyutlar arasında hesaplanması aracılığıyla basit bir kompozit EUİGE hesaplaması sunar. Bu da farklı

kaynaklardan elde edilen verilerin bir araya getirilebileceğini gösterir (yaşam tabloları ve eğitim ve gelir konusunda farklı araştırmalar).